

Libris

Respect pentru oameni și cărți

RO

Mareșal AL. AVERESCU

*Cel mai îndrăzneț proiect militar strategic
conceput vreodată de un român*

OPERAȚIILE DE LA FLĂMÂNDA O MARE OCAZIE RATATĂ

Ediție îngrijită și prefață de

I. Opreșan

Editura SAECULUM I.O.

București 2018

CUPRINS

*Cel mai îndrăzneț proiect militar strategic conceput vreodată
de un român (I. Opreșan) . . . . .* 5

Notă asupra ediției (I. Opreșan) 11

Înainte-cuvânt. 13

I. PREPARAȚIUNEA

Situațiunea strategică generală 23

Situația strategică locală 27

Constituirea grupului de sud 33

Ordinea de bătaie a grupului armatelor de sud, organizat
pentru acțiunea ofensivă proiectată 35

Diferite măsuri luate la constituirea grupului de armată . 38

Planul de operațiuni. 45

Ordinile în vederea punerii în executare a operațiunii
proiectate 52

Măsuri și lucrări pregătitoare 55

Recunoașterea punctului de trecere. 56

Recunoașterea. 57

Construirea comunicațiilor. 60

Instalarea liniilor telefonice și telegrafice 61

II. EXECUȚIUNEA

Starea morală 77

Ordinile de operație pentru ziua de 18 septembrie. 78

ZIUA DE 18 SEPTEMBRIE 85

Armata a III-a 85

Acțiunea grosului Diviziei a 10-a.....	86
Acțiunea Diviziei a 21-a	88
Armata de Dobrogea	91
ZIUA DE 19 SEPTEMBRIE 1916.....	95
Acțiunea Diviziei a 10-a	95
Acțiunea Diviziei 21.....	96
Trecerea pe pod. Atacul podului de monitoarele inamice	97
ZIUA DE 20 SEPTEMBRIE	103
Strângerea podului.....	106
Armata de Dobrogea	107
NOUA MISIUNE DATĂ GRUPULUI ARMATELOR DE SUD.....	110
ANEXA nr. 1. Raportul comandantului Armatei a III-a către comandamentul de căpetenie, din ziua de 27 august 1916	117
ANEXA nr. 2. Memoriul comandamentului Armatei a III-a, prezentat comandamentului de căpetenie, în ziua de 28 august.....	120
ANEXA nr. 3. Raportul generalului Văitoianu, președintele comisiunii pentru lucrările pregătitoare (6/x/1916)	124
ANEXA nr. 4. Memoriul asupra trecerii de la Flămânda al comandantului Niculescu-Rizea.....	128
ANEXA nr. 5. Raportul comandantului corpului de aviație, Maior Rujinski.....	131
ANEXA nr. 6. Extras din lucrarea „Operațiunile Armatei a III-a Bulgare în Dobrogea în 1916“, a generalului Toșeff, comandantul acelei armate	133

OPERAȚIILE DE LA FLĂMÂNDA

I P R E P A R A Ț I U N E A

Situațiunea strategică generală

În a 11-a zi de mobilizare (25 august st. v., 9 sept.), adică a doua zi după căderea Turtucaei, trupele românești, grupate în patru armate, se găseau distribuite după cum se indică schematic în crochiul nr. 1 (a se vedea hărțile de la urmă) și anume:

Armata de nord, compusă din trei divizii de infanterie (7-a, 8-a și 14-a) cu o divizie de cavalerie (1-a de roșiori) și o brigadă de cavalerie (a 4-a de călărași), un total de 70 batalioane, 35 escadroane și 48 baterii: pe frontiera de vest a Moldovei, front spre vest.

Armata a II-a, compusă din 4 divizii de infanterie (3, 4, 5 și 6) cu o divizie și o brigadă de cavalerie (divizia 1-a roșiori și brigada a 3-a călărași), un total de 78 batalioane, 43 escadroane și 63 baterii călare pe Valea Prahovei (direcțiunea București-Brașov) front spre Nord, la stânga armatei de Nord, separată de aceasta prin masivul munților Vrancei.

Armata I-a, compusă din șase divizii de infanterie (1-a, 2-a, 11-a, 12-a, 13-a și a 3-a) și o brigadă de cavalerie (1-a de călărași), un total de 88 batalioane, 11 escadroane și 67 baterii, front spre Nord și Nord-Vest, de la Olt până la Dunăre: la stânga

armatei a II-a, separată de aceasta prin masivul central al alpilor transilvăneni (Munții Făgărașului).

Armata a III-a, compusă din șase divizii și o brigadă de infanterie (diviziile 9, 16, 17, 18, 19 și 20 și brigada Alexandria) și două brigăzi de cavalerie (a 2-a și a 5-a călărași), un total de 104 batalioane, 15 escadroane și 109 baterii: front spre sud, întinzându-se de-a lungul frontierei bulgare (parte pe Dunăre, parte în Dobrogea) din fața gurei Timocului, prin Silistra, până la mare.

În fine, rezerva generală,, compusă din două divizii (a 10-a și a 15-a) la nord de București.

Aceste forțe, înșirate în cordon, pe un front imens, se găseau, din punctul de vedere al operațiunilor, în următoarea situațiune, la data considerată:

Armata de nord, în acțiune ofensivă spre văile superioare ale Mureșului și Oltului. În față: slabe detașamente dușmane.

Armata a II-a, pe punctul de a începe înaintarea spre valea de mijloc a Oltului și apoi spre valea Mureșului.

Nici o rezistență în față.

Armata I-a, după ce a început ofensiva prin valea Oltului cu rezultat defavorabil, reluă ofensiva pe trei direcțiuni: valea Oltului, valea Jiului și valea Dunării.

Armata a III-a, aripa dreaptă în observație, în lungul Dunării, de la Calafat până la Oltenița, iar aripa stângă, după înfrângerile de la Turtucaia și Bazargic, în retragere spre linia Silistra-Mangalia.

Rezerva generală în mișcare spre Sud, pentru a întări stânga armatei a III-a.

Înfrângerea din Dobrogea a avut ca rezultat nemijlocit o schimbare în comandamentul superior și în gruparea forțelor pe frontul de sud.

În Dobrogea, aripa stângă a acestei armate se întărea prin intrarea în linie a corpului rus, compus din două divizii de infanterie (divizia 61 rusă și o divizie sârbă) și o divizie de

cavalerie. Corpul rusesc avea a mai fi întărit, peste puțin, cu o divizie (a 115-a).

În rezumat, puterea militară a României, la desfășurarea ei strategică, cu un efectiv de 364 batalioane, 104 escadroane și 311 baterii, grupate în patru armate (mai târziu în cinci), se găsea înșirată de la frontiera Bucovinei până la mare, trecând prin T.-Severin și Silistra, pe un front de peste una mie kilometri, socotit *à vol d'oiseau*.

Din cauza extensiunii excesive a frontului, armatele nu aveau puțința de a se dispune normal în adâncime și de a-și constitui rezerve, în adevăratul înțeles al cuvântului, iar ca rezervă generală, comandamentul de căpetenie dispunea de singure două divizii.

Prin planul general de operațiune, fusese hotărât a se opera ofensiv, cu toate forțele pe două fronturi. Pe frontul de nord, armatele I, II și cea de Nord: ofensivă concentrică, spre interiorul Transilvaniei, cu orientarea generală în direcția Budapesta.

Forțele de la Sud, adică armata III-a și trupele rusești: ofensivă în Cadrilaterul bulgar, cu orientare generală spre valea Iantrei.

Acest plan a pornit probabil de la convingerea, că forțele românești nu vor putea fi întâmpinate de rezistențe serioase, și că posibilitatea unei eventuale înfrângeri, într-un punct oarecare, era exclusă.

Numai pe baza unei asemenea presupuneri, putea fi, dacă nu rațional, dar cel puțin explicabil un concept, în care un cordon foarte neconsistent, lung de peste o mie de kilometri, avea să opereze ofensiv în două direcții, divergente.

Străpungerea cordonului, într-un singur punct, însemna prăbușirea întregului sistem. Densitatea frontului era de o baionetă la trei metri curenți, densitate insuficientă chiar numai pentru o rezistență serioasă mai prelungită.

Cu o astfel de densitate minimă și cu lipsa unei rezerve generale, era, deci, peste puțință o restabilire durabilă a situațiunii, odată criza produsă în vreun punct oarecare.

Pericolul, în faza considerată a războiului, era cu atât mai serios, cu cât armatele deși se desfășurau strategic și începeau chiar acțiunea lor ofensivă, nu aveau încă terminată constituirea lor pe piciorul de război. Transporturile de concentrare și organizarea serviciilor mai erau în curs.

Aceste inconveniente au fost semnalate de comandantul armatei a III-a prin raportul său din 28 august (10 sept.) 1916, în care spunea:

„Acest plan trebuie părăsit¹.”

Armata română, fiind chemată să lupte pe două fronturi, trebuie să adopte forma defensivă pe unul din ele și să înceapă, în cel mai scurt interval de timp, o acțiune energetică și viguroasă pe celălalt.

Frontul de ales, pentru atitudinea defensivă, este cel de Nord etc...

Acțiunea ofensivă trebuie îndrumată pe frontul de sud etc...”

Comandamentul de căpetenie a judecat însă că poate să persiste în executarea planului primordial. A hotărât, de aceea, continuarea ofensivei pe frontul de Nord și restabilirea echilibrului pe cel de Sud, prin întăriri trase de la armatele de Nord.

Această hotărâre nu a dus, căci nu putea duce, la rezultatul voit.

Măsurile luate pentru restabilirea echilibrului la Sud au fost stânjenite în dezvoltarea lor de mersul evenimentelor pe frontul de Nord. Slăbirea armatelor de pe acest front, deja foarte slabe pentru misiunea lor, a înlesnit inamicului, posibilitatea să dea peste cap trupele noastre din Transilvania, să le străpungă frontul și să-i amenințe foarte serios capitala și spatele armatelor de Sud. Armata a II-a a fost slăbită cu o treime, iar armata I-a aproape cu jumătate din forțele sale. Cu ceea ce le rămăsese, era peste puțină să facă față, în lupte manevrate, acțiunii viguroase a dușmanului.

1. A se vedea textul complet din anexa nr. 3.

Situația strategică locală

Înfrângerea din Dobrogea a avut ca rezultat imediat o schimbare în comandamentul superior și în gruparea forțelor de pe frontul de sud.

Armata a III-a a fost fracționată în două armate.

Trupele române care se găseau în Dobrogea, au constituit, împreună cu trupele rusești, armata de Dobrogea, sub comanda generalului rus de corp de armată *Zaincowsky*.

Trupele de pe malul stâng al Dunării, întărite cu corpul V de armată (rezerva generală) au constituit armata a III-a, sub comanda generalului de divizie *Averescu Alexandru*, comandantul armatei II, unde a fost înlocuit prin generalul de divizie (de rezervă) *Crăiniceanu Grigore*.

Din punctul de vedere al forței numerice nominale, aceste 2 armate se găseau în condițiuni favorabile, față cu forțele dușmane ce aveau în față.

Valoarea trupelor nu corespundea însă deloc numărului lor.

Mai întâi: deprimarea morală, urmare firească a oricărei înfrângeri. Germenele panicii pătrunsese în unele corpuri de trupe și se întindea vizibil, prin puterea contagiunii morale, și la celelalte.

În afară însă de această slăbiciune cu caracter, de altfel, trecător, era o alta mai serioasă: slăbiciunea organică.

În ziua de 27 august (a se vedea anexa nr. 2), într-un raport prezentat Comandamentului de căpetenie, Comandantul armatei a III-a descrie în modul următor slăbiciunea organică a trupelor ce intrau în compunerea acelei armate:

„Din cele 54 de batalioane ale armatei, numai 10 sunt din regimentele tinere (1-40), 20 din regimentele de rezervă; 19 sunt din batalioane al 4-lea, adunate din toate unghiurile țării; iar 5 sunt batalioane de miliții.

„Din aceste trupe, în afară de batalioanele tinere (zece) numai batalioanele de rezervă (douăzeci) sunt trupe care, bine

încadrate, ar putea să lupte alături cu cele dintâi, fără a le influența în rău.

Batalioanele al 4-lea și cele de miliții nu numai ca nu sunt de vreun ajutor într-o luptă sângeroasă, dar sunt un element de panică.

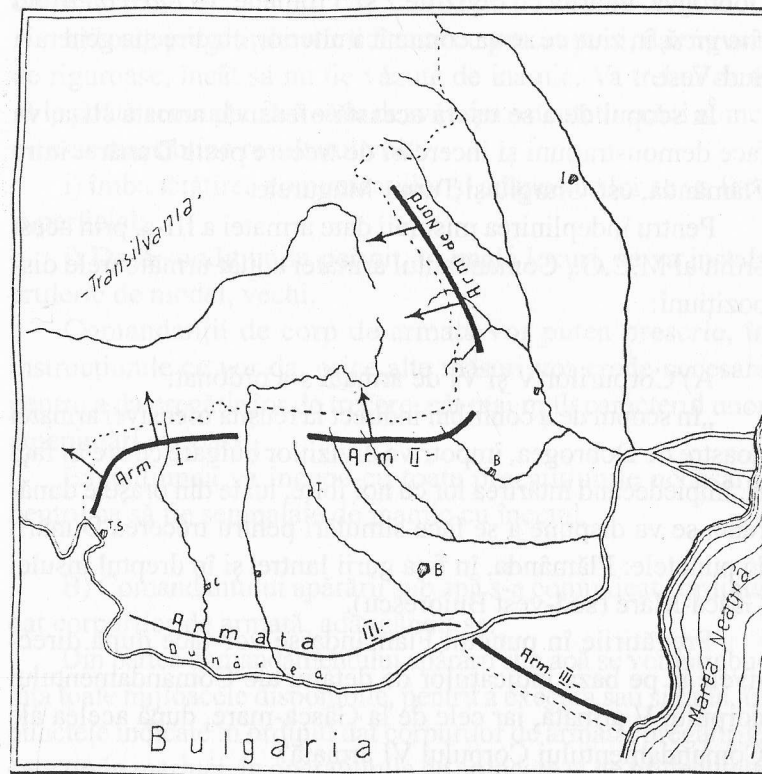
În ceea ce privește artileria, situațiunea este și mai puțin satisfăcătoare. Din cele 46 baterii existente, numai 22 sunt cu tragere repede, restul se compune din baterii de tunuri vechi, de diferite calibre.

Ceea ce face însă ca totalul acestor forțe să nu reprezinte în nici un caz valoarea de război a elementelor bune, este amestecul lor. Experiența de toate timpurile și cea recentă de la noi, destul de dureroasă, dovedește că valoarea unei trupe nu se măsoară, în luptele serioase, după elementele cele mai tari, ci după, cele mai slabe¹.

Un alt element de slăbiciune a fost faptul, că în loc de a se aprecia situațiunea în justa ei valoare și a se lua o hotărâre energetică, pentru a se restabili echilibrul moral, atât de zdruncinat și în armată și în populațiune, s-a crezut că se va ajunge la un rezultat satisfăcător local, printr-o jumătate de măsură. S-a sperat că se va restabili echilibrul moral, cu succesele crezute sigure, în alte părți ale teatrului de operațiuni.

Astfel se explică următorul ordin dat de Marele Cartier General în ziua de 27 august (9 sept.), trei zile după înfrângerea de la Turtucaia:

1. După ce face această descriere a trupelor sale, comandantul armatei propune a grupa elementele bune la un loc, pentru a constitui cu ele un corp de armată solid, iar pe celelalte a le trece în spate, în tabere de instrucție, pentru ca acolo, printr-o activitate metodică și intensivă, să fie transformate în trupe de război. Propunerea aceasta, repetată și în memoriul de la 28 august (a se vedea anexa nr. 3) nu a fost luată în considerație. S-a ajuns la ea, prin forța lucrurilor, după 4 luni, în Moldova.

Dispunerea forțelor armate românești pe frontul de Nord și de Sud

„După ultimele informațiuni, culese de la prizonierii făcuți în luptele ce s-au dat cu inamicul de la Sud, forțele bulgare, trimise în contra noastră, se ridică la maximum 3 divizii de infanterie și 1 și jumătate de cavalerie.

„În scopul de a ataca și distruge aceste forțe, armata de Dobrogea, întărită cu diviziile 2 și 5 române, va lua o ofensivă energică, în ziua ce se va comunica ulterior, cu direcția generală Sud-Vest.

În scopul de a se ușura această ofensivă, armata III-a, va face demonstrațiuni și încercări de trecere peste Dunăre, între Flămânda, est-Giurgiu și Turnu-Măgurele.

Pentru îndeplinirea misiunii date armatei a III-a, prin acest ordin al M.C.G., Comandantul armatei a luat următoarele dispozițiuni:

A) Corpurilor V și VI de armată s-a ordonat:

„În scopul de a contribui indirect la reușita ofensivei armatei noastre de Dobrogea, împotriva diviziilor bulgare ce are în fața ei, împiedecând întărirea lor cu noi forțe, luate din orașele dunărene, se va dispune a se face simulări pentru trecerea Dunării în punctele: Flămânda, în fața gurii Iantrei și în dreptul insulei Gâsca-Mare (sud-vest Bujorescu).

Pregătirile în punctul Flămânda se vor face după directivele și pe baza indicațiilor de detaliu ale Comandamentului corpului V armată, iar cele de la Gâsca-mare, după acelea ale Comandamentului Corpului VI armată?

Aceste pregătiri vor constă din:

- a) îmbunătățirea comunicațiilor între terasă și malul Dunării;
- b) Lucrări de pământ, pentru instalarea artileriei, atât pe marginea terasei, cât și între piciorul ei și malul Dunării;
- c) Instalarea de guri de foc, de calibru mare, false, construindu-se în lemn, în adăposturi pregătite;
- d) Adăposturi pentru trăgătorii infanteriei;

e) Mișcare de trupe înspre și în apropierea punctelor de trecere;

f) Aducerea materialului de pontonieri;

g) Eventual, dacă condițiunile permit, încercări de trecere, cu mici detașamente de infanterie, pe îmbarcațiuni, pe malul drept;

h) Toate pregătirile vor fi făcute cu precauțiuni, dar nu atât de riguroase, încât să nu fie văzute de inamic. Va trebui ca el să le poată semnala, fără să le dezvăluim ostentativ, căci atunci nu s-ar mai obține rezultatul voit;

i) Îmbunătățirea comunicațiilor și adăposturilor se va face superficial;

j) Dacă condițiunile permit, în unele locuri, se va instala artilerie de model, vechi.

Comandanții de corp de armată vor putea prescrie, în instrucțiunile ce vor da, orice alte măsuri vor crede necesare pentru a da pregătirilor de trecere, cât mai mult caracterul unor amenințări serioase.

Execuțiunea va începe cu toate precauțiunile necesare, pentru ca să fie semnalate de inamic cu încetul.

B) Comandantului apărării sub apă s-a comunicat „ordinul dat corpurilor de armată, adăugându-se:

Din partea comandamentului apărării sub apă se vor întrebuița toate mijloacele disponibile, pentru a executa sau simula, în punctele indicate în ordinul dat corpurilor de armată, pregătirile care revin marinei, în operațiunile de aruncare și de protecțiune a unui pod, în scopul de a se da demonstrațiunii o aparență de realitate cât mai mare și a inspira inamicului temeri cât mai mari.

C) Pentru a se împiedeca flotila de monitoare austriace să iasă din canalul unde se află adăpostită, precum și pentru a se putea proceda la distrugerea monitoarelor, care ar ieși din canal, s-a format un detașament compus și dizlocat astfel: 2

baterii de 105 mm și o baterie obuziere 150 mm, în poziție la sud-vest de Fântânele.

2 baterii 87 mm la. sud de Cioara, pe malul Dunării, în fața canalului.

1 batalion infanterie cu o companie în Cioara, ca susținere a artileriei.

Executarea acestor dispozițiuni a început în ziua de 31 august și a continuat până în seara de 2 septembrie. S-au bombardat localitățile de pe malul drept și s-au simulat încercări de trecere pe pontoane. În aceleași zile s-a desfășurat și acțiunea ofensivă a armatei din Dobrogea.

Rezultatele pe dreapta Dunării au fost negative, căci s-a simțit numaidecât nevoia de a se întări armata de Dobrogea.

Această armată fusese deja întărită cu divizia a 15-a, luată din rezerva generală, iar în ziua de 2 septembrie, s-a dat aceeași destinațiune și diviziei a 12-a.

Situațiunea devenea, prin urmare, din ce în ce mai îngrijitoare. Nu numai că nu se obținuse, de la ofensiva armatei din Dobrogea, ceea ce se credea, dar chiar stabilizarea frontului nu se mai putea asigura, fără ajutoare serioase.

În rezumat, planul conceput, în urma evenimentelor de la Bazargic și Turtucaia și concretizat cu ordinul M.C.G. din 27 august, a dat greș. În loc de a se „*distruge*“ forțele inamice din Dobrogea, s-a ajuns la rezultatul negativ de a imobiliza pe acel front un număr și mai mare de divizii, uzându-le în eforturi sterile frontale, contra unui inamic solid. Ceva mai mult, armata germano-bulgară nu numai că nu a cedat, dar a răspuns cu o contraofensivă destul de viguroasă, obligând trupele noastre a se retrage grabnic spre nord.

Aceasta era situațiunea strategică pe frontul de sud, când a încolțit, la comandamentul armatei a III-a, ideea unei acțiuni ofensive simultane și convergente, a celor două armate de pe acest front.

Constituirea grupului de sud

În urma încercării neizbutite „*de-a distruge*“ forțele inamice din Dobrogea, s-a convocat un consiliu de război, în ziua de 2 septembrie, la M. C. G., la care a asistat și primul ministru.

Obiectul consiliului a fost examinarea situației critice militare, în care ne găseam la acea dată, în urma evenimentelor defavorabile de pe frontul de sud.

Comandantul armatei I-a vedea situația atât de inextricabilă, încât s-a abținut de a formula o părere. Era convins că nu exista soluțiune care să ducă sigur la un rezultat favorabil. Ajunsesse la această convingere, prin experiența făcută în luptele ce au avut loc pe frontul armatei sale. Deși în față nu erau decât forțe neînsemnate, nu mai puțin, slăbiciunea organică a trupelor noastre ne punea constant într-o inferioritate din cele mai îngrijitoare.

Comandantul armatei a III-a a repetat verbal ceea ce pusese în scris, în memoriul prezentat la 27 august și anume că, pentru a da o dezvoltare normală operațiunilor noastre, trebuia a se opri ofensiva pe frontul de nord, a se reorganiza repede armata și a porni, cu maximum posibil de forțe, o acțiune hotărâtoare pe frontul de sud.

Comandantul armatei de nord a conchis că *ofensiva spre Transilvania trebuie continuată și că ea trebuie împinsă mai cu seamă în munții Moldovei*, deși tocmai aceasta era partea cea mai bine condiționată pentru o rezistență eficace a dușmanului.

Părerea comandantului armatei de nord a prevalat. Ofensiva spre Transilvania n-a fost oprită.

S-a admis însă, în același timp, *reluarea ofensivei pe frontul de sud*, în care scop, cele două armate de pe frontul de sud au fost întrunite într-un grup al armatelor de sud. Comandantul armatei a III-a a primit însărcinarea de a coordona operațiunile acestor armate.